

mtatkki

Hungarian Academy of Sciences
Centre for Social Sciences
Institute for Minority Studies

A PDF fájlok elektronikusan kereshetőek.

A dokumentum használatával elfogadom az
[Europeana felhasználói szabályzatát](#).

A Magyarországi Románok Kulturszövetségének rövid története

Magyarország területén 18 helységben él román nemzetiségi lakosság, számuk mintegy 20–25 ezer. Ezek a települések: Békés megyében: Kétegyháza, Elek, Méhkerék, Lökösháza, Battonya, Pusztatölke, Sarkadkeresztúr, Gyula; Hajdú-Bihar megyében: Körösszakál, Körösszegapáti, Bedő, Létavértes, Pocsaj, Darvas, Verked, Zsáka, Mezőpeterd; Csongrád megyében: Magyarcsanak.¹

Már a felszabadulás előtt is színvonalas kultúregyesületek működtek Méhkeréken, Eleken, Kétegyházán, melyek a hagyományokat ápolva a későbbi működéshez teremtettek szakmai alapot. Az MKP 1944. október 2-i programnyilatkozata alapján 1945. augusztusában a gyulai görögkeleti egyház "Román testvérek" című felhívásában egyesülésre hívta fel a magyarországi románokat, ahol még a nemzetiségi meghatározásában meghatározó szerepe volt az egyházhoz tartozásnak.²

A feltételek azonban csupán 1948-ra teremthették meg. A szövetség megalakítását egyfelől egy kisebb gyulai csoport, – akik a hazai románság ügyének akkori képviselői voltak – kezdeményezte másfelől egy budapesti értelmiségi csoport támogatta. A budapestiek 1948 január 7-én Budapesten a Mocsáry Lajos kollégiumban ültek össze, mint a szövetség megalakítását előkészítő bizottság. Elkészítették a szövetség alapszabályzatának első változatát, amelyben először szerepel az elnevezés: Magyarországi Románok Kulturszövetsége. Ez a "Kezdeményező Bizottság" készítette el azt a felhívást, amely Magyarország román nemzetiségi lakosaihoz szólt. A felhívás öt pontban foglalta össze a megalakítandó kulturszövetség feladatát, megalakításának szükségességét, és egyben kérte a román nemzetiségieket, hogy minél nagyobb számban jelenjenek meg az alakuló közgyűlésen. Fejleszteni kívánták az oktatás színvonalát, növelni a nemzetiségi iskolák, képzett pedagógusok számát; ezzel együtt tervezték román nyelvű tankönyvek bevezetését. Művelődési területen szükségesnek tartották minden nemzetiségi községben a kultúrotthon működtetését, melynek keretében a tánccsoportok, énekkarok, színjátszó csapatok működnek

Javasolták Budapesten egy 30, Gyulán egy 60 személyes román népl kollégium létrehozását. Az előbbi 20–22 tanítóképzős és 6–8 egyetemi hallgatónak biztosított volna helyet.

A szövetség havi 20 ezer Ft költségvetési összeget kért a miniszterelnöktől. A meglévő iratanyagok alapján pontosan nem állapítható meg, hogy a budapesti előkészítő ülésen pontosan kik vettek részt, de annyi bizonyos, hogy a meghívó levelet dr. Alexits György kultuszminisztériumi államtitkár és Nadabán György mérnök írták alá. Az is megállapítható, hogy vidékieket is meghívtak, mivel a levélben szerepel, hogy "a megbeszélések időtartamára gondoskodnak lakásról és teljes ellátásról és egyben fedezni fogják az utazással kapcsolatban felmerült összes költségeket."³

A Magyarországi Románok Kultúrszövetségének Kezdeményező Bizottsága 1948. március 21-én déli 12 órára hívta össze a magyarországi román lakosságot alakuló közgyűlésre a gyulai városháza dísztermébe.⁴ A jegyzőkönyv szerint minden, románok által is lakott község és város képviselte magát, valamint részt vett a gyulai románság köréből mintegy 315 személy. A közgyűlésen jelen voltak Gyula város képviselője, a polgármester, Békésvármegye képviselője, az allspán, a Nemzeti Bizottság, az MKP és a Független Kisgazdapárt, valamint a rendőrség és a honvédség képviselője. Miután az előkészítő Bizottság nevében Szabó Demeter a közgyűlést megnyitotta és határozatképesnek nyilvánította, dr. Alexits György kultuszminisztériumi államtitkár a magyarországi románok kulturális érdekeinek védelme érdekében a hazai románság egyesületbe tömörítésének szükségességéről szolt. Ezt követően Nadabán György ismertette a megalakítandó kultúrszövetség alapszabályát, amelyet a közgyűlés elfogadott és kimondta a Magyarországi Románok Kultúrszövetségének megalakulását, és a jelölő bizottság jelölése alapján pedig egyhangúlag megválasztotta vezetőségét.⁵

Díszelnök: Dr. Alexits György

Elnök: Szabó Demeter

Alelnök: Lucai Péter, dr. Kardos György

Főtitkár: Nadabán György

Titkárok: Unk Zakariás, Kimpián Péter

Pénztáros: Radnóti György

Ellenőrök: Bodirka Aurél, Rosu Traján

A magyarországi románok felszabadulás utáni életének történelmi jelentőségű eseményét Méhkerék népdal- és néptánc együttesének műsora zárta. A kultúrszövetség megalakulását követően jöttek létre a szövetség helyi csoportjai. A szövetség székháza ebben az időszakban Budapesten volt, távol a románlakta községektől és városoktól, ami oly mértékben nehezítette a munkát, hogy az 1949 elejére elakadt. Vezetői között, a többséget adó gyulai csoport és a budapestiek között ellentétek támadtak. Mivel a szövetség fennmaradását az állami és pártszervek sürgették, a kezdeményezést is átvették. A Magyarországi Románok Kultúrszövetségének az újjászervezésének előkészületeit Szabó Demeter görögkeleti esperes vezetésével (aki egyben az MDP tagja volt), a gyulai csoport irányította. Ez a csoport 1949. július 13-án ült össze, hogy előkészítse a Magyarországi Románok Kultúrszövetségének "országos kongresszusát", illetve a "tisztújító közgyűlését" (ugyanis mindkét elnevezést alkalmazzák a korabeli dokumentumok).⁶

A tisztújító közgyűlés 1949. július 17-én ült össze Gyula város dísztermében, amelyen a választott 71 küldöttből 50-es jelentek meg. Egyáltalán nem képviseltették magukat Méhkerék, Körösszegapáti, Körösszakál és Magyarcsanád, de vártak küldötteket Pocsajról, Darvas, Peterd és Vekerdről is. Ezen a tisztújító közgyűlésen résztvettek az állami és pártszervek képviselői, a már megalakult szlovák és délszláv testvérszövetségek képviselői is. A közgyűlés teljesen új vezetőséget választott a díszelnök kivételével, mely szerint⁷

Díszelnök: dr. Alexits György
Elnök: Borbély János
Elnökhelyettes: Borgye Györgyné
Titkár: Pomucz Péter
Pénztáros: Moldován Illés
Ellenőr: Gombos János

Az újonnan választott vezetőség nem készített új alapszabályzatot, tehát a szövetség az 1948. március 21-én elfogadott alapszabály szerint működött tovább Gyula székhellyel.

A Magyarországi Románok Kultúrszövetsége megalakulásától kezdve legfontosabb feladatának tekintette a románok által is lakott településeken létrehozni – ahol a lakosság igényelte – a román tannyelvű vagy román nyelvet is oktató általános iskolákat. Ezekben

az iskolákban segítették a tárgyi és személyi feltételek megteremtését néptánc, népzene, színjátszó kultúrcsoportokat hoztak létre, működésüket, munkájukat támogatták. A Szövetsége könyvtárakat alapított és tartott fenn, de működése egészen 1958-ig a kulturális és oktatási területre korlátozódott, politikai tevékenysége minimális volt.

1956-ig Gyulán és még 13 településen működtettek különböző kultúrcsoportokat. Méhkeréken, Kétegyházán, Mattonyán iskolai kultúr csoportok is alakultak. "Szinte mindegyik román nemzetiségiek által lakott településen egyedülálló kulturális rendezvénynek számítottak a szövetség által szervezett kultúrtörténeti fellépések."⁸

Kiemelkedett a csoportok közül a Nyisztor György vezette eleki együttes, tagjai között a község négy etnikumát jellemzően magyar, szlovák, német fiatalokat is találtunk. Az együttes a Népművelési Minisztérium támogatásával 1952-től 8–10 napos körutakon vett részt.

A fentebb említett kultúrtúrák 29 esetben 10–10 napos fellépést jelentettek magyar, német, román, szlovák településeken. A 252 előadást 80 ezer néző tekintette meg.⁹

Az MSZMP PB 1958. októberi ülésén határozatot fogadott el a nemzetiségi szövetségek szervezeti keretei és feladatai kérdésében, miszerint a szocialista tartalmú politikai és kulturális felvilágosító munkát helyezi tevékenységük középpontjába. A politikai munkát a kulturális tevékenységgel egyenrangúan, a szövetségek feladatkörébe helyezte. Politikai tevékenységükből adódóan a szövetségeseket a Hazafias Népfront csatlakozó szervének nyilvánította. A határozat szellemében a nemzetiségi szövetségek négyévenkénti országos munkaértekezletek összehívását rendszeresítették. Így került sor 1960. március 26-án a Magyarországi Románok Kultúrszövetségének első országos munkaértekezletére Gyulán.¹⁰ Nevének megváltoztatása (Kultúrszövetség helyett Demokratikus Szövetség lett) is jelzi, hogy megindult egy demokratizálódási folyamat a szövetség belső életében, amely folytatódott az 1964-ben megtartott második országos munkaértekezleten. Ezek az események nagyon kezdeti lépések voltak a demokratizálódás útján. Az országos értekezleteken résztvevő küldötteket a szövetség kinevezett vezetője, az MSZMP és, a Hazafias Népfront járási és megyei bizottságaival közösen jelölte ki voltak közöttünk termelőszövetkezeti vezetők és dolgozók, községi, járási és megyei Hazafias Népfront-bizottsági tagok, tanácsstagok, pártbizottsági tagok, nemzetiségi pedagógusok és más dolgozók. Az országos munkaértekezlet a küldöttek közül 35–40 tagú társadalmi

bizottságot választott.¹¹ Ez a szövetség mellett működő tanácsadó testületként dolgozott, és évenként egy alkalommal ülésezett. Az MSZMP Politikai Bizottságának 1968. szeptember 17-i határozata a Magyarországi Románok Demokratikus Szövetségének szervezeti életét is megújította, demokratizálódási folyamatát meggyorsította. A szövetség 1969. április 18–19-én tartotta meg III. Kongresszusát Gyulán, amelyen elavult működési szabályzatát újjal váltotta fel.¹² Az 1973-as, majd 1978-as kongresszuson a Szövetség feladatkörét továbbfejlesztették. Azóta a kongresszusi küldötteket az egyes községek nemzetiségi lakosai választják meg demokratikus módon, az ötévenkénti kongresszus választja meg a küldöttek köréből a szövetség legfőbb szervét, az országos választmányt, valamint a szövetség főtitkárát is, akit a művelődési miniszter erősít meg tisztségében. Az országos választmány választja meg a küldöttek közül a szövetség operatív végrehajtó szervét az elnökséget, valamint megalakítja a szövetség anyanyelvoktatási, közművelődési és sajtóbizottságát.¹³ Az 1983-as kongresszuson a szövetség tovább bővítette munkabizottságainak számát az ifjúsági bizottsággal.¹⁴

A Magyarországi Románok Demokratikus Szövetsége, a magyarországi román nemzetiség, illetve a román nemzetiségű magyar állampolgárok alkotmányban biztosított kollektív és egyéni jogait, érdekeit képviselő társadalmi szervezet. A Magyarországi Románok Demokratikus Szövetségének alapvető célja, hogy politikai és kulturális szervező, felvilágosító-nevelő munkával ösztönözzön a nemzeti jogok gyakorlására, segítse az anyanyelv tanulását és használatát, kultúrájuk megőrzését és fejlesztését, haladó hagyományainak ápolását.¹⁵

A Magyarországi Románok Kultúrszövetségének Kezdeményező Bizottsága által 1948 márciusában közzétett felhívásában már megfogalmazta a szövetség egyes feladatait, többek között azt, hogy létre kell hoznia a falusi román lakosság számára egy anyanyelvű hetilapot. Így került sor 1950. január 15-én a felszabadulás utáni első román nyelvű sajtó megalapítására.¹⁶ Ekkor jelent meg először a "Libertatea noastră", először Gyulán 1956-ig, majd a szerkesztőség néhány hónapos kényszerszünet után – személyi gondok miatt és nyomdakapacitás hiányában – Budapestre költözött. Az újság 1957-től "Foia noastră" címen jelent meg.¹⁷ Címváltozás nélkül 1971 július 1-től ismét Gyulán látott napvilágot.¹⁸ A kéthetente való megjelenést 1978 július elsejével a hetenkénti megjelenés váltotta fel.¹⁹ A hetilap-

nak fő feladata a párt politikájának közvetítése román nyelven, valamint a nemzetiségi művelődési munka propagálása, ösztönzése, az anyanyelv ápolásának és megőrzésének segítése és nem utolsósorban a nemzetiségi lakosság kívánságainak közvetítése. A Magyarországi Románok Kultúrszövetségének másik fontos kiadványa a "Calendarul nostru", amely 1952-től jelenik meg megszakítás nélkül.²⁰ A kalendárium, naptár a román nemzetiségi lakosság számára anyanyelvi olvasókönyv, a nemzetiségi lakosság életének – főként kulturális eseményeinek krónikája, évkönyve.

A román nemzetiség kulturális életének föllendülése az 1970-es majd az 1980-as években, minőségi emelkedéssel is együtt járt. Ennek legkézzelfoghatóbb megnyilvánulása a szövetség publikációs tevékenységében is megmutatkozik. Több irodalmi, művelődéstörténeti (Muguri, Timpuri), néprajzi (Izvorul) periodika és önálló helytörténeti, néprajzi és verseskötet jelent meg a szövetség kiadásában román nemzetiségi szerzőktől.

Az alábbi három dokumentum a Kultúrszövetség alakulásáról, működéséről ad reprezentatív válogatást.

Magyarországi Románok Kultúrszövetsége. Gyula.

JEGYZŐKÖNYV ²¹

Készült Gyulán a városháza nagytermében, 1949 évi június hó 17-én vasárnap délelőtt, a Magyarországi Románok Kultúrszövetsége tisztújító közgyűlésén.

A tisztújító közgyűlésen jelen vannak a magyarországi román lakta községek képviselőiben Gyuláról: Szabó Demeter, Pomucz Péter, Mány Mozes, Moldován Illés, Szilágyi Mária, Páll Gáborné, Varga Dávid, Molnár Pál, Unk Zakariás, Otlakán János, Krizsán György, Bobély János, dr. Kardos György, Moldován János, Gombos János, Kétegyházáról: Rotár István, Morosán György, Simonka János, Morosán Mihály, Simonka Flora, Szarka Mihály, Kocsis Mihály, Péntes György, Szmfira János, Sztezsán Mihály, Argyelán János, Szekán Zsofi, Borza János, Dévai Péter, Méhkerékről: Rokszin György, Rokszin Mária, Turcu Márius, Elek: Borgya Györgyné, Iván Mihályné, Vignyigán Péter, Morosán György, Kovács Todor, Bogdán János, Trukán György, Tordai Edit, Lazarenc Péter, Hamboráz György, Battonya: Mésésán Péter, Németh György, Bagoméról: Gyenge József, Sarkadkeresztúrról: Mundrucz György, Pusztaotlakáról: Pópa Tiva-

dar, Vekerdről: Vers György, Mezőpeterdről: Áchim József, Bedő-
ről: Borsa József, Darvasról: Radovics György. Továbbá az M. D. P.
Megyebizottság részéről, Keleti Ferenc titkár, és Virágos elvtárs, a
Népművelési Minisztérium részéről Vihar Béla. A gyulai M. D. P. vá-
rosi bizottság részéről Stálgervald Frigyes.

A tisztújító közgyűlés tárgysorozata:

1.) A kongresszust Szabó Demeter nyitotta meg üdvözölte a tö-
megszervezetek képviselőit, és a községek kiküldötteit. Felolvasta az
elnöki tagok névsorát és felkérte foglalják el helyüket. A közgyűlést
megnyitó elnök kimondja, hogy a közgyűlés határozat képes.

Szabó Demeter román nyelvű beszédében ösmertette a kong-
resszus tárgy sorzatának jelentőségét és fontosságát, beszéde befe-
jezésével felkérte Keleti Ferenc Elvtársat tartsa meg beszédét.

2.) Az elnök felolvasta a jelölő bizottság névsorát Tordai Edit,
Elek, Gombos János-Gyula, Morosán György-Kétegyháza, a bizott-
ságot a kongresszus egyhangúlag elfogadta, majd a bizottság félre-
vonult, hogy megtegye jelölését.

3.) A közgyűlés a jelölő bizottság jelölése alapján következő veze-
tőséget egyhangúlag megválasztja.

Díszelnök:	dr. Alexits György	Budapest
Elnök:	Borbély János	Gyula
Aelnök:	Borgye Györgyné	Elek
Titkár:	Pomucz Péter	Gyula
Pénztáros:	Moldován Illés	Gyula
Pénztárellenőr:	Gombos János	Gyula

Választmányi tagok:

Rokszin György	Méhkerék
Kocsis Mihály	Kétegyháza
Lazarens Péter	Elek
Sztezsán Mihály	Kétegyháza
Meán Péter	Batonya
Rotár Ilona	Kétegyháza
Tordai Edit	Elek
Szekán Zsófi	Kétegyháza
Morosán Mihály	Kétegyháza

4.) Az elnök fölkéri az új vezetőséget foglalja el helyét. A megválasztott vezetőség nevében Pomucz Péter emelkedett szólásra, beszédében köszönetet mondott a kongresszusnak az irántuk megnyilvánult bizalomért.

5.) Borbély János elnök felkéri Molnár Pál és id. Moldován Jánost a jegyzőkönyv hitelesítésére rövid beszéde után a közgyűlést berekeszti és felkéri a jelenlevőket énekeljék el az Internacionálét.

K.m.f.

(Pomucz Péter)
titkár

Borbély János sk.
elnök

Moldován Illés sk.
jegyzőkönyv vezető

(id. Moldován János)

(Molnár Pál)

hitelesítők:

Magyarországi Románok Kultúrszövetsége.
Gyula

A szövetség 1952. évi IV. negyedévi munkájáról szóló jelentés.

I.

Általánosságban.

A IV. negyedévi munkáról szóló jelentést eredetében az alábbiakban közöljük.

A Szövetség munkája október, november, december hónapokban három súlypont köré összpontosult. 1.) Kultúrcsoportok benevezésére. II. Országos kultúrversenyre azok versenyre való előkészítése és

kultúragitációs munkában további aktív bekapcsolódása. 2.) Tömegoktatás Sz. F. T. E. szervezés annak beindítása és ellenőrzése. 3.) A Szövetség által megjelenő "Libertatea Noastra" "Vocea Tineretului" c. lapok és a naptár szerkesztése és annak időben való megjelentetése.

II. Részleteiben.

1. Művészet:

Az összes kultúrcsoportokat művészeti áganként mozgósítottunk a versenyre való benevezésre. Minden egyes csoport részére képességeik szerint adtunk iránymutatást hogyan és milyen műsorszámokkal készüljenek a körzeti bemutatókra. Összesen 12 román nemzetiségi csoport nevezett be és vett részt a II. országos kultúrverseny körzeti bemutatóján. A 12 csoport közül 3 iskola csoport-tánc-csal mindegyik csoport jelenettel 6, énekkel a gyulai, méhkeréki, eleki – zenével a mohácsi, bábbal a méhkeréki csoport vesz részt a további bemutatókon is.

A teljesítmény versenyben a csoportok bekapcsolódtak november 7-én, december 21-én kötelező szerepléseken résztvettek. A csoportok Sz. F. T. E. hallgatóinak és Tömegszervezetek meghívására különböző szervezetekben adtak műsort. Egyes csoportjaink vidéki szerepléseken voltak ezenkívül a sorozáson megjelenőket szórakoztatta több csoport.

Hiányosság a csoportoknál az hogy a gyulai, eleki és méhkeréki kivételével kultúragitációs munkát csak szórványosan végeznek. Ezt a hiányosságot úgy kívánjuk kiküszöbölni, hogy a Párt és a Tanács vezetőinek hívjuk illetve máris felhívtuk figyelmüket a csoportokat mozgósítsák a napi feladatok tudatosítására, végrehajtására, népszerűsítésére. Eredmények a csoportok munkájánál megmutatkoznak, melyekről a lentiekben számolunk be.

2. Oktatás:

A Szabadföld Téli Esték megszervezése után az anyagok lefordítását biztosítottuk az előadók részére és azt részükre időben kiküldtük. SZ. F. T. Estét román nyelven tartanak Méhkerék, Körösszegapáti, Körösszakál, Bedő, Elek, Lökösháza, Kincigpuszta, Botospuszta és

Pusztatottlaka községekben. Legnagyobb az Sz. F. T. E. hallgatóság létszáma Méhkeréken 200–300-ig. A többi községekben átlag 60–80 fő a hallgatóság létszáma. Az Sz. F. T. E. előadásokon ahol kultúrcsoport van 2–3 hetenként rövid műsort adtak. A Szövetség segítséget nyújtott a községek tantestületének az Analfabéta tanfolyam, számolás-mérés tanfolyam megszervezésében. Ilyen tanfolyamok folynak Méhkerék, Botospusztán, Körösszakál, Zsáka és Elek községben.

3. Sajtó:

A Libertatea Noastra és a Vocea Tineretului c. lap szerkesztését és kiadását időben biztosítottuk. A lap középpontjában a következő feladatok állottak. A béke harc, nemzetközi helyzet ismertetése, békétábor sikerei, kommunizmus építkezései, népi demokráciánk eredményei, kormányrendeletek ismertetése. Több ízben közöltük a lap hetenkénti megjelenését és a naptár propagálását. A hátralékos előfizetők pénzbeszedését felhíváson keresztül és vidéki megbízottainkkal szorgalmaztuk.

4. Egyéb munkálatok:

Elkészült a hazai román népitánc eddig összegyűjtött anyaga vagyis koreográfiája, melyet négy példányban készítettünk el felhasználás végett. Önköltség csökkentés céljából készítettük el házilag gépelve mert nyomdában való elkészítése magas összegbe kerül. Nyomtatványt készítettünk előfizetői felhívást a hátralékosok részére, mely nyomtatványt a lapban helyeztünk el. A körösszakáli és az eleki tánc csoport részére elkészült 5–6 pár népitáncruha. Előkészítettük és lebonyolítottuk az eleki csoport kultúráját, melyről külön jelentésben számoltunk be. A naptár propagálását sajtón vidéki megbízottjainkon és a román diákokon tanulói keresztül végeztük.

III. Csoportok munkájáról.

Battonya:

Az utolsó két évben a battonyai tánc csoport volt a legfejlettebb legerősebb a román népitánc csoportok között. Az 1952. évben a csoport tagjai széjjel széledtek és így újjá kellett szervezni vagyis új tagokkal fölfrissíteni a csoportot. Az újjászervezés eredménnyel járt, több még eddig kultúrmunkát nem végző fiatal lépett be a csoportba. Az újjászervezéssel a tánc csoport november hónapban el tudta

kezdeni munkáját. A szorgalmas munka eredményeként a körzeti bemutatón a csoport fel tudott lépni és igen nagy tetszéssel fogadta a közönség. A járási versenyre a Szövetség a legmesszebb menő támogatásban részesíti a csoportot, hogy a jelenben is mint a múltban fejlettségről és jó munkáról tegyen tanúságot a battonyai csoport.

Elek:

A kultúrcsoportok közül az eleki csoport az egyike, mely legeredményesebb munkát végzett 1952 őszén. A csoport tagjai és brigádjai jó eredményt értek el a III-ik békekölcson jegyzésben és az őszi mezőgazdasági munkák továbbá beadási kultúragitáció terén.

A kultúráutó túrán kívül többször adtak műsort községükben ezenkívül Gyulán két ízben egyszer az M. Sz. T. szervezet műsoros előadás rendezésében vettek részt, egy alkalommal szövetségünk a romániai honvéd elvtársak Gyulán tett látogatása alkalmából hívta be a csoportot szereplésre. A csoport a körzeti bemutatón résztvett tánccal, jelenettel, és énekkel a közönség és a bíráló bizottság tovább javasolta a csoportot a járási bemutatóra.

Kétegyháza:

Az egyik legnagyobb község melyet legnagyobb számban lakják románnyelvű dolgozók. A többi községekhez viszonyítva ebben a községben a leglazább a románnyelvű oktatás és kultúrmunka. Az okát kivizsgáltuk és megállapítást nyert, hogy ottani megbízottunknak nem a legjobb a kapcsolata a fiatalsághoz és munkatársaihoz. E tények alapján új kultúrfelelőst bízunk meg aki azonnal hozzálátott a kultúrcsoport alakításához és a körzeti bemutatón a csoport tánccal és jelenettel jó eredménnyel részt vett.

Kétegyháza-Farkashalom:

Ezen a tanyavilágon alakult meg egy román nemzetiségi csoport. A tanyavilág lakosai nagy szeretettel támogatják ezt a csoportot annál is inkább mert két hetenként magyar-román énekekkel, tánccal és jelenettel két hetenként szórakoztassák a dolgozókat. A csoport vezetője az iskola tanítónője a kultúrrendezvények alkalmával a tanyavilág lakóinak neveléséről úgy gondoskodik, hogy előadás előtt rövid beszámolót tart a nemzetközi helyzetről, ismerteti a kormány rendeleteket s általában az Sz. F. T. E. anyagokból tart előadást. A kultúrelőadás után megbeszélik megvitatják a résztvevők az elmondottakat.

Botospuszta:

Szintén tanyavilági kultúr-csoport működik ezen a helyen, mely a D. I. Sz. vezetésével igen jó kultúragitációs munkát végeznek. A III. Békekölcson jegyzés idején három kultúrbrigádot alakítottak és köszöntötték a jegyzőket majd később a nyerteseket. Ezek a brigádok a begyűjtésben élenjáró egyénileg dolgozó parasztokat és a T. Sz. Cs.-ben jó eredményt elérő dolgozókat köszöntik. Több ízben műsort adtak a Visinszki T. Sz.-ben és az M. G. dolgozóinak.

Mohács:

1952—év óta működik románnyelvű csoport, mely spontánul jött létre. Jelenleg Szántó Lajos igazgató tanító foglalkozik a csoporttal, már idáig is szép eredményt értek el. Román népitáncokat és zenét tanultak be, melyet Romániából érkező hajósoktól vettek át. A vezetőjük decemberben levelén keresztül tájékoztatást adott a csoport működéséről s azzal a kéréssel fordult a szövetségünkhöz, hogy támogatást nyújtsunk a csoport részére. A mohácsi csoport kérését teljesítettük ének, tánc füzetet küldtünk, román nyelvű színdarabot küldtünk részükre.

A csoport december elején Pécsen a nemzeti színházban szerepelt a közönség nagy lelkesedéssel fogadta műsorszámukat. Szereplésükről a Szabad Nép cikket közölt.

Méhkerék:

Kulturális élet legjobb megnyilvánulásai vannak a községben 80 tagú tánc, ének színjátszó és bábcsoport, ezen kívül Sz. F. T. E. Analfabéta tanfolyam és számolás-mérés tanfolyam illetve fenti szakkörök működnek. A kultúr-csoport a versenyre felgyűjtötte a méhkeréki lakodalmaszt. A csoportban nem csak fiatalok hanem idősebb férfiak és nők is közreműködnek, hogy minél eredetibben mutassák be a 60—év előtti szokásokat. A körzeti bemutatón és Sarkadon való szereplésükkor való alkalmával úgy a közönség mint a bíráló bizottság legnagyobb elismerését fejezte ki a munkájukról. A Méhkeréki lakodalmas feldolgozásához az egész falu népe megmozdult, hogy minél több s minél eredetibb szokásokkal eddig feledésbe merült táncokkal segítsék a csoportot eredeti képhez. A járási bemutatóra 60 tagú énekhar létesült, melynek betanítására Korondi Endre énektanárt bíztuk meg. A színjátszó csoport a Mezítlábas menyasszony (Mirásá de sculta) c. színdarabbal készül az előadások megtartására. A bábcsoport ezidáig helyben több előadást tartott nagyszámú közönség előtt, a járási versenyen résztvesznek. Méhkeréken lévő

kulturális élet az oktatások különböző formájának jó menetelének és a kulturagitációs munka tevékenységének tulajdonítjuk, vagyis elősegítőjének tartjuk, hogy a község 98%-ban teljesítette búzavetését és őszi mélyszántását 160%-ban tej és baromfi beadás kötelezettségét.

Körösszakái:

Ebben a községben csak iskola csoport működik semmilyen felnőtt csoport nincs. Tervbe vettük azt, hogy az 1953. évben csoportot szervezünk. A községben Sz. F. T. E. előadások folynak magyar és román nyelven, átlag hallgatósága 55–70. Az iskola csoportja ad műsort a Szabadföld télieste előadásainak alkalmával.

Körösszegapáti:

A csoport 14 taggal benevezett a versenyre román népitánccal és jelenettel. Népitáncok közül az egyik saját helybeli gyűjtésű, mely még színpadi átalakításra szorul. Ez a csoport a D. I. Sz. keretén belül működik résztvesznek politikai iskolán szórványosan végeznek kultúragitációs munkát, több szereplésük volt helyben egy alkalommal Bedő községben is szerepeltek. Körzeti bemutatón résztvettek a járási bemutatóra tovább javasolták. Az olvasó mozgalom a községben igen jó a község lakossága 2200, és 446 olvasója van. December hónapban 520 könyvet cseréltek. A csoport részére elkészült 5 pár román népitánc ruha, melyet a csoport rendelkezésére bocsájtunk.

Zsáka, Vekeřd, Kincigpuszta, Pusztatölaka:

Mind a négy helyen van románnyelvű kultúrcsoport a zsákai és vekeřdi csoport benevezett a versenyre résztvettek a körzeti bemutatón. A járási bemutatóra igen nagy ambícióval készülnek jó helyezés eléréséért.

A két utóbbi tanyavilágon november hónapban alakultak a csoportok, ezidáig helyi szereplésen mutatkoztak be először közönség előtt.

Gyula, 1953, januás 10.

Gombos János s.k.,
Ü. v. titkár h.

75/1956

Népművelési Minisztérium,
Költségvetési Osztálya.

Budapest

A Magyarországi Románok Kultúrszövetség 1956 első félévi beszámolójelentése.

A Szövetség munkáját a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetősége határozatának szellemében, annak irányításával végezte. Nagy súlyt helyeztünk a félév folyamán a hazai román nemzetiségi dolgozók politikai nevelésére és a népművelési munkaszínvonalánál emelésére.

1. Feladattervek teljesítése:

a.) Kiadványok: A román nemzetiségi területen működő kultúrcsoportok részére a Szövetség a félév folyamán egy műsorfüzetet adott ki, amely románnyelvű színdarabokat, kórusműveket, verseket és népitansokat tartalmazott. Ezen műsorfüzetet valamennyi kultúrcsoportnak és román iskolának küldtük ki, amelyeket műsoraikban felhasználtak. A műsorfüzet stencilezett formában került kiadásra. A "Calendarul Nostru" c. naptár terjesztési munkálatait a Szövetség bonyolította le. Az elkészített naptár kevésnek bizonyult, miután az színvonalas anyagot tartalmazott. Nagy érdeklődés nyilvánult meg a naptár iránt. A naptárban politikai, mezőgazdasági, irodalmi témájú anyagok szerepeltek és képek illusztrálták a román nemzetiségi dolgozók oktatási és kulturális eredményeit, a felszabadulástól napjainkig. A naptárt 1500 példányban jelentettük meg.

A román nemzetiségi dolgozók politikai nevelése és szakmai nevelése érdekében a román nemzetiségi községekben ismeretterjesztő előadásokat tartattunk, illetve időközönként központi előadóval tartattunk. Ezen ismeretterjesztő előadások megtartásához szükséges anyagot magyarról románra fordítottunk. A lefordított anyagokból a félév folyamán 45 előadást tartottunk, mintegy átlag 30–35 fő hallgatóval, összesen 1400 hallgató. Gyulán, Méhkeréken, Kétegyházán, Eleken, Magyarcsanádon központi előadóval tartattunk előadást, mintegy 2500 hallgató előtt. A románnyelvre lefordított ismeretterjesztő anyagok elegendőnek bizonyultak. A "Libertatea Noastra" és a

"Vocea Tineretului" c. lapokat 1–2 eset kivételével, mint a szövetség sajtóját határidőre megjelentettük, annak hasábjain keresztül foglalkoztunk azokkal a feladatokkal, mely a dolgozókat a szocializmus építésére és a béke megvédésére mozgósítják. Lapunk hasábjain foglalkoztunk az iskolán belüli, mint az iskolán kívüli ifjúság nevelésével, a dolgozó parasztság szakmai, politikai nevelésével. Foglalkoztunk kulturális rendezvényeikkel, kultúrcsoportok életével, azoknak problémáival és megyei seregszemléken elért sikereikkel. Az utóbbi időkből felszámoltuk azokat a hiányosságokat, melyek a lap terjesztésével kapcsolatosan merültek fel. A román lap terjesztését kiszállításaink alkalmával, illetve egy szervező beállításával végeztettük a községekben. A hazai román lapok tartalmi színvonalának emelése érdekében mindent elkövettünk, azonban a szerkesztőség hiányos létszáma miatt nem tudtuk megfelelő színvonalra emelni a lap tartalmát. A "Libertatea Noastra" c. lapnak 760, a "Vocea Tineretului" c. lapnak 850 előfizetője van.

b.) Értekezletek, tanfolyamok: A Szövetség február 29-től március 4-ig Gyulán valamennyi nemzetiségi községben működő kultúrcsoportot vezetőik részére értekezletet és tánctanfolyamot rendezett. A tanfolyam célja, a románlakta községek tánccsoport vezetőinek szakmai képzését elindítani, alapot rakni egy oktató hálózat kiépítéséhez. Öt nap szűkös lehetőségeit kihasználni úgy, hogy gyakorlatilag eredményesen tükröződjön vissza, hogy meglegyen a minimális fogalom alkotás egyes elméleti, színpadi és zenei kérdésekről, amiből kiindulni lehetséges. Ehhez biztató lehetőség volt, mert kevés kivétellel az értekezletre, illetve tánctanfolyamra behívott tagok nagyobb részét pedagógusok tették ki. Az értekezleten foglalkoztunk Pártunk és Kormányunk nemzetiségi politikájával. Az értekezletre behívottak pedig hozzászólásaikban felvetették problémáikat. A tanfolyamon nagyobb részt gyakorlati foglalkozás volt, és tíz kis román olténiai táncokat tanultak meg. Néprajzi, kultúrpolitikai előadásokat hallgattak, valamint előadást tartottunk a román népzeneről és megtanulták a tánc írást és olvasást. A tanfolyamra behívott elvtársaknak utazási költségeit, szállást és ellátást biztosítottunk.

c.) Kultúrcsoportok támogatása: A román nemzetiségi területen 14 felnőtt és négy úttörő csoport működik. Ezen kultúrcsoportok közül a gyulai, eleki, méhkeréki népiegyüttesek a legfejlettebbek, azoknak létszáma 40–60 között van.

A Hajdú-Bihar megyei nemzetiség lakta községekben alakult kultúrcsoportok az elmúlt félév alatt hatalmas fejlődésnek indultak, mely fejlődést az is bizonyít, hogy a Debrecenben megrendezett ifjúsági seregszemlén a darvasi, zsákai, körösszakáli, körösszegapáti és a bedői művészeti együttesek vettek részt és színvonalas műsorokkal nagy sikert arattak. Hiba az, hogy az együttesek a román népviseletű táncruhákon kívül nagyon szegényesen rendelkeznek táncruhával. Helyes volna, ha ezen nemzetiségi csoportoknak a Hajdú-Bihar megyei tanács nagyobb anyagi támogatást biztosítana táncfelszerelésekre. Valamennyi román nemzetiségi községben működő kultúrfelelősünk foglalkozik a tánc csoport szervezésével, tanításával és általában véve a község népművelési munkájával. Ezen kultúrfelelősök a községben lévő népitáncokat, és népi hagyományokat tanították be, valamint a Szövetségtől és a Szövetség által a Román Népköztársaságból kapott anyagokat használják fel az együttesek. A tánctanfolyamon tanultakat adják át a csoportoknak. A Hajdú-Bihar megyei kultúrcsoportok fejlődését még jobban előre lehetett volna segíteni, abban az esetben, ha a helyi szervek instruktorokat biztosítottak volna a kultúrcsoportok felkészüléséhez. A helyileg megbízott kultúrfelelősök a csoportok instruálását látják el. Három központi instruktorunk látogatta a félév folyamán a területet, akik inkább a kultúrcsoportok műsorának csiszolásával foglalkoztak. A kultúrfelelősök és központi instruktoraink tiszteletdíjban részesültek. Félév folyamán két kultúrautótúránk volt megtervezve egyik saját autóbusszal a másik bérelt autóbusszal, azonban az egyiket autóbusz hiánya miatt nem tudtuk megvalósítani, mert a Minisztérium nem kapta meg idejére az autóbust. Bérelt autóbusszal a túrát nem tudtuk lebonyolítani, mert 10. rovaton belül szállításra nem volt elegendő költségvetési fedezetünk. A kultúrautótúrák elmaradtak ellenben nemzetiségi esteket szerveztünk Darvason Méhkeréken, Kétegyházán, Körösszakálon, Körösszegapátiban. Ezen nemzetiségi estekre a megengedett költségvetési keretek mellett kultúrcsoportokat vonaton és autóbusszal szállítottunk.

Gyűjtés, kiadványok:

A Szövetség 1950 óta 10 db műsorfüzetet adott ki, ének, tánc és jelenettel többnyire mintegy 80%-ban hazai gyűjtésekből. Ebben az esztendőben szándékozunk befejezni a hazai romántáncok felgyűjtését, melyet Manning György végez és ezt népszerű kiadásban műsorfüzetekben szeretnénk kiadni. Fel kell gyűjtenünk a tánczenét és

népdalokat is, melyeket még 150 népdalt tartalmazó füzetben fogunk kiadni. Ezen gyűjtési munkákat dr. Lükő Gáborral a gyulai múzeum igazgatójával végeztetjük.

Egyik legfontosabb problémánk a román dolgozók román nyelvű szépirodalommal való ellátása. Elsősorban a gyermekek számára szükséges játékokat ifjúsági és mese irodalmat kell beszerezni, amivel a román óvodák szükségletét is kielégíthetnénk. Gazdaságosabbnak és praktikusabbnak látszik ha a szükséges irodalmat Romániából szerezzük be és biztosítjuk, hogy Hajdú-Bihar és Békés megye román községek könyvesboltjai és földművelésszövetkezetei román nyelvű könyveket árusítsanak.

A Szövetség 1952 óta minden évben megjelenteti a "Calendarul Noastra" című naptárt 1500 példányban.

Sajtó:

A Szövetség kiadásában kéthetenként megjelenik a Libertatea Noastra 800 példányban, az előfizetők száma 762, a Vocea Tineretului megjelenik 900 példányba, előfizetők száma 844. A lap szerkesztősége 1956. aug. 15-én Gyuláról Budapestre költözött, így a lap szerkesztési problémái megoldódtak, amennyiben a budapesti szerkesztőség a területtől nem szakad el, úgy a lap tartalmi színvonalja is állandóan emelkedni fog és kielégíti a román dolgozók igényeit.

Nagy nehézségbe ütközik a hazai román újságok, de főképpen a Libertatea Noastra c. újság terjesztése. Ezen újság 762 előfizetőiből kb. 80–100-an visszaküldik a lapot, de azok, akik a lapot nem küldik vissza, azoknak egy része az újság előfizetési díját nem fizetik ki. Vannak olyanok is, akik az előfizetési díjat kifizetik, azonban a lapot nem kapják meg. A Libertatea Moastra c. román lap 1951-ben indult be mint havi lap, ekkor a terjesztési munkákat teljes mértékben a Szövetség végezte, még a lapok után járó pénz beszedést is. A Szövetség munkatársai újság ankétok tartásán, vagy egyéni agitációs munkán keresztül, a községekben házról házra járva gyűjtötték az előfizetőket, ekkor az előfizetők száma felemelkedett 800-ra. 1953 óta a lap két hetenként jelenik meg, ugyan ettől az időtől kezdve a lap gazdasági részét átvette a lapkiadó Vállalat. A terjesztését pedig átvette a Posta Központi Hírlapterjesztő Vállalat. A posta a lap terjesztését mechanikusan végzi, sőt egyes falusi kézbesítők teljesen lelkiismeretlenül, sok esetben, rossz időjárás esetén, vagy ha sok dolga van, azon előfizetőknek sem kézbesíti ki a lapot, akik azt előfizetik és várják.

Ellenőrzéseink alkalmával a kézbesítők azzal védekeznek, hogy sok a dolguk és a nemzetiségi lapterjesztéséért nem kapnak prémiumot, holott a magyar lapokért kapnak bizonyos %-ot.

Már több esetben felvetődött értekezleteken a postának ezirányú hiányos munkája, de érdembeli változás ezidáig nem történt. Megállapításunk szerint nem is fog történni, mert a posta az újság kézbesítésén kívül a lapterjesztési problémáit (a lap előfizetőinek lemorzsolódásának megakadályozása, új előfizetők gyűjtése) nem tudja megoldani.

Javaslatunk az, hogy vagy a Szövetséghez, vagy a lap szerkesztőségében kellene beállítani egy munkatársat, aki munkájában túlnyomórészt az újság terjesztésével foglalkozna. Mindamellett a lap szerkesztőségének és a Szövetségnek összhangba kell hozni munkáját úgy, hogy közös erővel helyszínen a községekben közös ankétok rendezésén keresztül, egyéni agitációs munkával új elizetőket gyűjtsenek és ezáltal állandóan emeljék a lap olvasó táborát.

Tömeg kapcsolat:

Javítani szándékozunk az együttműködést a Hazafias Népfronttal. A jövőben szándékozunk részt venni a román községek tanácsülésein, s az ott felvetett problémákat, amelyek orvoslást nem nyernek, és ha azok jogos kérések — felsőbb szervek elé visszük.

A román gimnáziumban végzett tanulókat többnyire jelenleg nem román községekben helyezik el. A szülők és az iskolák jelenlegi tanulóit nem látnak elhelyezkedési lehetőségeket, ezért értelmetlennek, fölöslegesnek látják anyanyelven történő oktatást. Ezekből is adódik az, hogy nehéz a beiskolázás és az iskolák munkája. Azt kell biztosítani, hogy a román Gimnáziumban végzett tanulók, akik tanulmányaikat egyetemen tovább nem folytatják, a román községek Tanácsaihoz, Földművesszövetkezeteihez, és más helyi szervekhez, Vállataihoz helyezték el. A megyei Pártbizottsággal történt felmérés alkalmával, arról meg is győződünk, hogy a román lakta községek tanácsainál és más helyi szerveknél erre a lehetőség megvan, sőt feltétlen szükséges is.

Gyulán, Battonyán és Kétegyházán a város és község peremén élő román nyelvű dolgozók távolesnek a központban lévő kultúrotthontól és ezért nem tudunk velük megfelelően foglalkozni. A kapcsolat fejlesztése ezekkel a dolgozókkal nagyon nehéz. Ezeknek a dolgozóknak a számára a lakóhelyükhöz közel kellene club szobát, vagy helyiséget biztosítani, ahol olvasgathatnának, beszélgetné-

nek, szórakozhatnának, s részükre különböző ismeretterjesztő előadásokat tudnánk tartani.

Egyéb:

Mint régen vajúzó és elintézetlen ügyet kell megemlítenünk a Szövetség hivatalos helyiségeinek elhelyezési problémáit. A Szövetség jelenlegi hivatalos helyiségei nem megfelelők. Mivel a Szövetséget igen sűrűn látogatják külföldi vendégek, ezért részére egy reprezentatívabb helyiséget kellene biztosítani, ezt már több esetben is külföldi vendégek is megjegyzték.

Januártól kezdve megkaptuk a szükséges beralapot ahhoz, hogy a Szövetség dolgozóinak fizetését emelni lehessen, de azzal az utasítással, hogy a fizetés emeléséről csak a Minisztérium újabb értesítése után lehet intézkedni. Még ezidáig a Minisztériumtól semmiféle értesítést nem kaptunk és így a járási szervekhez és a többi Szövetségekhez viszonyítva méltánytalannak találjuk Szövetségünknek az alacsony fizetést.

Hiányosságok iskola vonalon, Vekerd községben, ahol az lakosság a 90%-ban román nemzetiségű, nincsen román tanító.

Körösszakálon a román iskolában 68 tanuló van, 9 tanulócsoporthoz és ehhez csak két pedagógus. Feltétlen szükséges a legrövidebb időn belül Körösszakálon legalább egy pedagógusnak a beállítása. Ennelkező esetben igen rossz kihatással lenne a jövőévi beiskolázásra. Kétegyházán az évek folyamán több esetben az oktatási szervekkel egyetértésben megállapítottuk azt, hogy a román iskola nehéz beiskolálásának egyik oka az, hogy Kétegyházán nincs egy megfelelő román óvónő. Mégis most, amikor a régi magyar óvónő, aki ha csak lehetett a román iskola beiskolázását akadályozta, nyugdíjba ment és helyette Oltean Mária személyében egy kitűnő óvónő jelentkezett, ennek ellenére a megyei oktatási osztály ugyancsak újra egy magyar óvónőt állított be. Oltean Mária pedig keret hiánya miatt nem tudja beállítani.

Megjegyezni kívánjuk, hogy észrevételeink az, hogy Bihar megyében sem a megyei sem a járási okt. osztályok nem fordítanak kellő gondot a megyében lévő nemzetiségi iskolák problémáinak elintézésére, sőt sok esetben ellenkezőjét teszik egyes személyek.

JEGYZETEK

1. Márk György: A Magyarországi Románok Demokratikus Szövetségének tevékenysége a nagyarországi román nemzetiségi lakosság közművelődésében. MSZMP Politikai Főiskola, Művelődéspolitikai Tanszék 1983.
2. Munkácsy Mihály Múzeum B. R. Történeti Gyűjtemény. A M. R. D. Sz. története. H. d. 86. 2. 81.
3. uo.
4. uo. H. d. 84. 11. 1.
5. uo. H. d. 84. 11. 5.
6. uo. H. d. 86. 2. 2.
7. uo. H. d. 86. 2. 18.
8. Márk György: id. m. 18. p.
9. uo. A M. R. D. Sz. története.
10. H. d. 86. 2. 23.
11. uo. H. d. 86. 2. 25.
12. uo. H. d. 88. 47. 1.
13. uo. H. d. 88. 48.1.
14. Munkácsy Mihály Múzeum, Történeti Adattár 1781/1984.
15. uo.
16. Munkácsy Mihály Múzeum, Történeti Adattár
17. Munkácsy Mihály Múzeum, Történeti Adattár Román Történeti Gyűjtemény.
18. uo.
19. uo.
20. Munkácsy Mihály Múzeum, Román Történeti Gyűjtemény. L. sz. 83 1. 1.
21. uo. H. d. 86. 2. 2.
22. Magyarországi Románok Demokratikus Szövetsége Irattára
23. uo.